

Jesu krossfesting og deyði og eitt av størstu tónleikaverkum í søguni

Johannes passiúnin er eitt kirkjuligtmusikalskt drama, sum á undurfullan hátt í tónleiki leiðir lurtaran frá Getsemane til Jesu grøv. Um vikuskifti verður enn einaferð høvi at líða á og uppliva eitt av størstu tónleikaverkum í tónleikasøguni: Johannespassiúnina hjá Bach.

Leif Hansen

Longu um ár 300 e.kr. fekk passiúnin ella líðingarsøgan ein tónleikaligan framburð. Tá var siðvenja at prestar í teimum stóru kirkjunum messaðu pínslusøguna ella partar úr henni fyri kirkjuliðnum í dymbuldagavíkuni. Í 1100- talinum vita vit um primitivar dramatiskar framførslur við støði í teimum fyra evangeliinum. Tá var vanligt at ein bassur umboðaði Jesus, at ein tenorur umboðaði evangilistin og at ein altur umboðaði fólkið og ma. farisæarnir. Miðskeiðis í 15. øld varð passiúnin útbygd við fleirræddaðum pørtum soleiðis at bara Jesus og evangilisturin vóru siteraðir av solistum.

Tónleikaligi ráðgevin hjá Martini Luther, Johann Walter(1494-1570) skrivaði í 1530 tað fyrstu ikki-latínsku Mathæuspassiúnina til framførslu við eina protestantiska guðstænastu.

Í tíðarskeiðnum fyri Bach er tað serliga Heinrich Schütz (1585-1672) sum er virkin innan passiúnstónleikin. Hann skrivaði Lukas- Mathæus- og Johannespassiúnir og bygdi víðari á siðvenjuna frá Walter, men nú í einari fríari tilevning.

Í sínum bygnaði er stórir skilskapur millum barokktíðarinar passiúnir og oratoriir. Bæði hava tey sín uppruna í teirri verdsligi operuni hvar leiklutinir eru býttur millum solistar og kór. Tær scenisku og dramatisku síðunar, sum vit kenna frá pallseting verða í passiúnini og í oratoriinum breidd út við altarnum og kirkjurúminum sum kulissa og við kirkjuliðnum sum áhoyrarar.

Johannespassiúnin

Hvørt Johann Sebastian Bach skrivaði fleiri enn tær báðar kendu passiúnar vita tónleikasøgufolk ikki við vissu. Tó eru ábendingar um at hann í 1733 skrivaði eina Markuspassiún, men nótanir til hesa eru burtur og í dag er bara teksturin til skjals. Bach stendur eisini sum eigari av einari Lukaspassiún (BWV 246), men vegna tær hálvvánaligu koralútsetingarar, er nokk eingin ivi um at Bach ikki eigur lut í hesari.

Soleiðis eru bara Johannespassiúnin (1723, BWV 254) við teksti eftir Brockes (*Der gemarterte und sterbende Jesus*) og Matthæuspassiúnin (1729, BWV 244) við teksti eftir Picander, til skjals í dag. Um tekstin til Johannespassiúnina verður ofta ført fram at hesin ikki er á slíkum høgum støði sum tónleikurin. Teksturinn hjá Brockes verður hildin at verða munandi lakari enn tann, sum Picander skrivaði. Kendi danski tónleikagranskarin Søren Sørensen sigur í einum av sínum bókum: *“Den religiøse poesi, der stod til Bachs rådighed, var gennemgående ret ubehjælpesom i formen og indholdsmæssigt præget af pietismens*

hang til svulst og svælgan í Jesu blod.” Hvussu er og ikki og kanska av somu orsök, so brýtur Bach í sínum passiónum við tað siðvenju, sum hevði verið dominerandi síðani síðst í 1600-talinum, at hann letur evangeliutekstin sleppa at standa óbroyttan. Evangelisturin, recitatióin av persónum og tey sonevndu turba-kórini (fólkamongdin) eru bíbliutekstir, meðan yrkjarir koma til orðana í ymiskum innskotum og í lyriskum eygleiðingum í kórum, arium og duettum. Hervið rúmar Bach bæði tíðarinnar ansi fyri tí subjektiva kensluliga og tað upprunaliga liturgiska.

Í passiónum hjá Bach sæst ein meistari í at tvinna saman allar teir lutir, sum skaptir vóru í tíðini framan undan: Tey stóru innleiðslukórini, slóðbrótandi koralinar, tey stóru kontrapunktisku kórini, secco-recitativini, accompagnato-recitativini, turbakórini, ariur og duettir. Alt í passiónum er størri í vavi enn í kantatunum, men tó við protestantisku koraluni í miðdeplinum.

At serliga sangarar ofta við tógvi stríð hava lært seg røddinar til Johannespassiónina og onnur av Bach'sa vokalverkum, er eingin ivi um. Danski tónleikasøgumaðurin Povl Hamburger sigur í einum av sínum bókum: *“Bach var ein sterkur melodiskapari, men hann var neyvan nakar stórir sangari – sjálvt tá hann skrivur fyri sangrøddir fólir hann instrumentalt. Fram um alt er tað hansara kæra orgul, sum er ein goymd ella eygsjónlig inspiratiónskelda”*.

Kristniboðan í orð og tónum

Eingin ivi er í at Bach sjálvur sá Passiúnin fyrst og fremst sum kristniboðan í tónum og orðum. Tónleikurin og serliga vokaltónleikurin hjá Johann Sebastian Bach bera ovurhondsnogv dømi um tónleikaestetiskar grundreglur, sum vóru galdandi í barokktíðarskeiðnum. Tónleikurin skal lýsa kenslunar hjá einum menniskja, sum verður ávirkað av einumhvørjum. Trúarinnar affektir: Gleði og takksemi fyri lívið, skaparverkið og kristi uppreisn av deyðum, vónina um frelsu og ævigt lív. Sorg og angist fyri deyðanum og vónin og longsulin til ævigt lív. Langtanin eftir Jesu afturkomu og samveran við hann og álitid á Guðs umsorgan.

Kanska er hetta orsøkin til at Bach javnan í tónleikabókmentum verður kallaður *Hin fimti evangilisturin* ella *Tónleikans apostul*. Sum tónleikasøgumaðurin Alfred Einstein sigur um tónleikin hjá Bach: *“Í sínum kantate-og passióntónleiki útleggur Bach tær fundamentalu trúargreinarnar í kristendóminum, klárari, eirindarleysari og djúpri enn nakar hevur gjørt.”*

Framførsla um vikuskifti

Sum ikki einaferð er tað tann ótroyttligi kórleiðarin Ólavur Hátún sum hevur tikið stig til framførslu av Johannespassiónini. Ólavur sigur sjálvur soleiðis frá:

“Stig til framførsluna hesaferð er tikið í samráð við lítið kór sett saman til uppgávuna við sangarum úr ymsum kórum. Tónleikarar úr Føroya Symfoniorkestri og lærarar musikkskúlans hava fylgispælið, og solistar verða hesi:

Rúni Brattaberg, sum regluliga syngur á altjóða tónleikapallum í Europa og USA, hevur týðandi leiklutin sum Jesus. Berandi frásøgnina um tilgongdina í verkinum hevur sviin *Conny Thimander* sum evnagelistur, ið hugtók áhoyrarnar við sínari tenorrødd seinastu ferð.

Altsolo syngur *Susanne Brattaberg*, ið er at meta sum føringur, og sum munagott gongur sangfólki her til handar við sínari undirvísing. Og aftur hesaferð sleppa vit at uppliva

trúfastar vinir úr íslenska sangheiminum: *Hallveig Rúnarsdóttir*, sopran, og *Águst Ólafsson*, bassur. Tað er *Ólavur Hátún*, sum hevur leiðsluna.

Fyrra konsertin verður í Vesturkirkjuni leygardagin kl. 17.00 og hin seinna í Fríðrikskirkjuni á Toftum sunnudagin kl. 16.00.